

(Ç)EVRENİN EFENDİSİ

(Ç)evrenin Efendisi **İbrahim Özdemir**

Genel Yayın Yönetmeni: Hayati Bayrak

Yayın Koordinatörü: Erol Şahnacı

Editör: Fatih Şafak

Sayfa Tasarımı: Burhan Maden

Kapak Tasarımı: Yunus Karaaslan

Hayat Yayınları: 818

Maneviyat: 62

1. Baskı: İstanbul / Ocak 2026

ISBN: 978-605-151-606-6

Yayıncı Sertifika No: 75092

© 2025 Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizm. ve Tic. A.Ş.

Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

Baskı: Alioğlu Matbaası

Sertifika No: 45121

Molla Gürani Mahallesi Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3 Daire: 5

34093 Fındıkzade - Fatih / İstanbul Tel: (212) 613 11 00 | Gsm: (530) 259 80 96

www.hayatyayinlari.com | e-posta: hayat@hayatyayinlari.com

(Ç)EVRENİN EFENDİSİ

Çevreci Yönüyle Hz. Peygamber'in Biyografisi

İBRAHİM ÖZDEMİR

Hayat

İbrahim Özdemir

Felsefe Profesörü

İbrahim Özdemir, lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, yüksek lisans ve doktorasını ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı.

Harvard Üniversitesi, Hartford Seminary (ABD), University of Cape Town (Güney Afrika), Gadjah Mada University (Endonezya) ve Åbo Akademi Üniversitesi (Finlandiya), Clark Üniversitesi (ABD) gibi dünyanın farklı bölgelerindeki saygın üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak bulundu.

Akademik kariyerinin yanı sıra, Millî Eğitim Bakanlığı'nda Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Kurucu Rektörlüğü ve Üsküdar Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanlığı ve Senato üyeliği görevlerini üstlendi.

Alanıyla ilgili çok sayıda kitap, makale ve deneme kaleme alan Özdemir, çevre ve sürdürülebilirlik konularındaki çalışmalarıyla uluslararası alanda öne tanınmaktadır.

2015 yılında yayımlanan *İslam İklim Değişikliği Deklarasyonu*'nu hazırlayan ekipte görev aldı. Ayrıca Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) öncülüğünde dünyaya duyurulan *Mizan: Dünya ile Bir Sözleşme* belgesini hazırlayan çekirdek ekipte de yer aldı.

Bugün çevre felsefesi, çevre ahlakı, çevre ve din alanındaki öncü çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. İbrahim Özdemir, dünyanın farklı bölgelerinde verdiği konferanslar, projeler ve akademik çalışmalarıyla küresel ölçekte önemli bir bilim insanı olarak kabul edilmektedir.

Başlıca Çalışmaları

- ***Bir Çevreci Olarak Gorbaçov: Bir Liderin Çevreyle İmtihanı***, Birinci Yayıncılık, 2025.
- ***Charles Taylor Anlama Rehberi***, Birinci Yayıncılık, 2024.
- ***Care for Creation: An Islamic Perspective***, Viverealtrimenti, İngiltere, 2022.
- ***The Ethical Dimension of Human Attitude Towards Nature***, 2. Baskı, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.
- ***Çevre, İnsan ve Sorumluluklarımız***, Akıl Fikir Yayınları, 2020.
- ***Mevlâna ve Konfüçyüs: Hayatın Anlamı***, 3. Baskı, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2020.
- ***Yalnız Gezegen***, İstanbul, 2001.
- ***Çevre ve Din***, Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla...

**“Biz seni ancak âlemlere
rahmet olarak gönderdik.”
(21:107)**

**“Ey bütün insanlara gönderilen büyük Peygamber!
Seni övmekte aczim var.
Ey bütün mahlukata gönderilen Peygamber!
Sana selam olsun.”**

Sa’dî-i Şîrâzî (ö.1292)

İthaf

*Bu kitabı, dünyadaki tüm çocuklar adına torunlarım;
Hamdiye DİLA, Safiye ELA, Yusuf TAHA,
Ahmet Kaan'a ve gelecektekilere ithaf ediyorum.
Çevre adına ne yaptımsa hep sizleri düşünerek yaptım.*

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	13
Prof. Dr. Nevzat Tarhan	13
Mehmet Ali Bulut	15
TEŞEKKÜR.	16
ÖN SÖZ	17
GİRİŞ Muhteşem Bir Çevre!.	23
Bütün Çevrelerin Sahibi	25
Yaratan Rabbin Adıyla Oku	26
Yalnızlık ve Tefekkür	28
Yaratan ve Yaratılan!	29
Yaratan Rab.	31
İslami Dünya Görüşü.	35
Peygamberler ve Mucize	36
BİRİNCİ BÖLÜM: Mekke Hayatı	41
Fil Yılı	41
Kur'an'ın "Gördün mü?" Sorusunun Ardındaki Derinlik	42
Ebrehe: Kibir Abidesi Bir Komutan	44
Fil Yürümüyor!.	44
Kuşlar, Allah'tan İlhamla Harekete Geçiyor	47
Doğumu.	49
Çöle Gelen Bereket	51
Yetimle Gelen Bereket	53
Yetim Kuzuların Melemesi!	56
Vefakâr Süt Kardeşi	57
Göğsünün Yarılması	59
Yesrib Ziyareti	60

Amcası ile İlk Yolculuk	62
Mabet Bekçisi Bir Rahip	64
Bulut Gölge Ediyor!.	65
Hilfü'l-Fudûl: Mazlumun, Fakirin ve Düşkünün Yanında Olmak!	69
Ahlak Timsali Bir Genç	70
Dua ile Gelen Yağmur	71
Hatice ile Evliliği.	72
Babaya Tercih Edilen Efendi!	73
İlk Vahiy: Yaratan Rabbin Adıyla Oku!	75
İlk Namaz	80
Namazla Başlayan Yeni Dönem.	83
Doğan Güne Ant Olsun!.	85
Kalk ve Uyar!.	90
Adil Kral Kur'an Dinliyor	92
Ağaç Kurtları Görev Başında!.	96
Nereye Gidiyorsunuz?	99
Taif	104
Yunus Peygamber'in Hemşehrisi Addâs	109
Cinler Müslüman Oluyor	111
En Büyük Mucize: Kâinat Kitabı	114
Yemek Bereketleniyor	125
Ay'ın Yarılması (Şakku'l-Kamer).	126
Miraç.	126
İKİNCİ BÖLÜM: Hicret.	129
Hemen Hicret Et!	136
Mekke'de Son Gece	138
Tarihten Tevekkül Dersleri	141
Muhammedü'l-Emîn: Güvenin ve Tevekkülün Sembölü	139
Görünmeyen Set!	143
Mekkelileri Şaşkına Çeviren Plan!	145
Ağaç, Örümcek ve Güvercinle Sağlanan Koruma!	147
Görünmeyen Ordular ve Görünen Kudret.	150
Yesrib Yollarında Bir Peygamber	151
Yesrib'e Doğru İlk Adım	152
Yola Dua ile Çıkmak	153
Sünnetin Dönüştürücü Gücü	154
Kusvâ: Hayat Boyu Süren Arkadaşlık	155

İleri Görüşlü Bir Çöl Kadını: Ümmü Ma'bed	157
Bir İnsan Avcısı: Sürâka İz Peşinde.	161
Veda Tepesi'nden Doğan Ay!	163
Ay Doğdu Üzerimize Veda Tepesi'nden	166
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Medine'de Yeni Bir Hayat	169
Kuba: İlk Mescit	169
Devemi Serbest Bırakın!	170
İlk Ekolojik Ev ve Mescid!	172
Hz. Peygamber'in Hayatından Bir Gün	179
Zahirî Temizlik, Bâtını Güzelliğin Aynasıydı	180
Gerçek Özgürlük: El Açmamakla Başlar	182
Bir Medeniyet Duruşu	182
Aile Sofrası ve Paylaşmanın Bereketi	183
Dualarda Akseden Allah ve Âlem İlişkisi	186
İsraf ve Savurganlık Yok! Nimete Hürmet!	190
Medine'de Sıradan Bir Gün	191
Medine Hayatındaki Ahlaki Boyut.	193
Sade Yaşayan Bir Elçi!	194
Yaratılış Mucizesi Mübarek Bir Hayvan: Deve.	197
Hayvanlar Konuşur mu?	199
Merhamet Ahlakı!.	204
Merhamet: Müslümanın Ahlaki Kimliği	205
Merhametin Ölçüsü: Can Alırken Bile Zarafeti Elden Bırakmamak	206
Acıyı Azaltmak Bir İbadet Bilincidir.	207
Hayvanlar da Rahman'ın Emanetidir	208
Her Canla Kurulan Gönül Dostluğu.	208
Dünyanın İlk Kardeşlik Projesi	211
Medine Sözleşmesi: Çoğulcu Bir Toplumda Birlikte Yaşama Projesi.	213
Adalet Temelli Bir Toplum	215
Suffe: İlk Okul ve Eğitim Merkezi	217
Aynı Gemideyiz!.	218
Toplumsal Sorumluluk Ortaktır	219
Sünnetin Işığında Dinamik ve Duyarlı Bir Müslüman Profili	220
Emin Olmak: Yalnız İnsanlara Değil, Tüm Yaratılmışlara Karşı Sorumluluk.	220
Toplumsal Sorumluluk.	223
Bedir Savaşı ve İlahi Yardım	226

Esirlere İyi Bakın	230
Yenilikçi Bir Yaklaşım: Hendek ile Savunma!	233
Hendek Kazalım!	235
Hz. Peygamber Hendek Kazıyor	237
Hz. Selman'ın Ödülü	238
Yemeğin Bereketlenmesi.	238
Gelecek Odaklı Bir Peygamber!	242
Rüzgâr ile Gelen İlahi Yardım!	243
Mevlânâ ve Rüzgâr	247
Rüzgârla Hz. Peygamber'e Selam Gönderen Şair	250
Himâ: Doğal Sit Alanlarının İlanı	250
Ölü Araziyi Diriltmek	254
Su Hayattır	257
Ay ve Güneş, Allah'ın İşaretlerindedir	258
Rahmetin Gölgesinde Bir Fetih: Yavrularını Emziren Köpek	260
Tabiatı Tanıyan ve Yaşayan Elçi.	262
Fetihle Gelen Tevazu	263
Kur'an'la Taçlanan Bir Fetih.	264
Temizlik, Şükür ve Fedakârlık.	264
Veda Haccı	267
Veda Hutbesi'ndeki Evrensel Mesaj!.	273
Bir Ahlak Devrimi: Suçun Şahsiliği	276
Emanet Vurgusu: Kitap ve Ehlibeyt	278
Efendimizin Vefatı.	278
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Âlemlere Rahmet Bir Peygamber!	281
Şükreden Bir Kul!	286
Bütün Yaratılanlar Güzeldir	287
Kitabı Bitirirken: Rahmet Peygamberi'nin İzinde	292
KAYNAKÇA	293

TAKDİM

Hız. Muhammed'in (sav) liderlik tarzı ve çevreye bakışı beraber ele alındığında gerçekten modern sosyal bilimler açısından oldukça dikkat çekici ve "sürdürülebilirlik" kavramıyla uyumlu yönler taşıdığını görürüz. Efendimizin *Dönüştürücü ve Merhamet Temelli* bir liderliği vardır.

Bugün modern psikolojide *transformational leadership* diye tanımlanan model, Hız. Muhammed'in liderlik tarzıyla oldukça benzerdir. Amaç ve anlam kazandırma: İnsanlara sadece kurallar değil bir "misyon" ve "varoluş anlamı" sunmuştur. Örnek olma (modeling): Kendi davranışıyla rehberlik etmiş, zorlayarak değil örnek olarak etkilemiştir. İnsani gelişimi teşvik: Eğitim, ahlak, sabır, merhamet ve adalet vurgusuyla bireyleri dönüştürmüştür.

Demokratik ve Katılımcı Liderlik tarzı dikkat çekicidir. Savaş stratejilerinde ve toplumsal meselelerde sürekli istişare (şura) yapmıştır. Kendi görüşünün aksine çoğunluğun fikrine uyduğu örnekler çoktur (Uhud Savaşı planı gibi). İnsanların farklı fikirlerini tehdit değil zenginlik olarak görmüştür.

Psikolojik Güvenlik Oluşturma: Bugün "psychological safety" kavramıyla bilinen ortamı erken dönemde kurmuştur. Eleştirilere açık, yargılamayan bir iletişim tarzı, İnsanların hata yapma hakkını tanımaya önem vermiştir. Toplumsal merhameti artırma ana yöntemleridir.

Adalet Odaklı Liderlik: Kurumsal ve hukuki eşitliği önclemiştir. Kabile, ırk, statü ayrımı yapmadan hakkı sahiplerine vermiştir. Bu çerçevede, liderliği hem ahlaki hem dönüştürücü bir modeldir.

Hız. Peygamber'in Çevreci Bakışı

Hayatını incelediğimizde erken dönem ekolojik etik örnekleri çoktur. Çevre duyarlılığı gerçekten dikkat çekicidir ve bugünkü ekoloji literatüründe bile "proto-çevrecilik" örneği olarak analiz edilir. Doğayı kutsal bir emanet olarak görmüş, *Dünya size bir emanettir* anlayışını getirmiştir. Bu yaklaşım modern ekolojik etiğin "emanetçilik/stewardship" modelinin erken bir formudur. Ağaç dikmeyi ibadet gibi değerlendirir.

Kıyametin kopacağını bilseniz bile elinizdeki fidanı dikiñ. (Buhârî, el-Edebü'l-Müfîred, s. 168)

Bu mübarek sözler, sürdürülebilirliğin ve gezegeni koruma sorumluluğunun zaman ve mekândan bağımsız bir *ahlaki yükümlülük* olduğunu açıkça ortaya koyarak tarih boyunca İslam medeniyetini şekillendirmiştir. Yani sonuç ne olursa olsun, yeryüzüne iyilik katma görevi daima geçerlidir; umut, emek ve sorumluluk ertelenemez varoluşsal bir vazifedir.

Su israfının yasaklanması: Su, kıt bir kaynak olduğu için abdest alırken bile suyu aşırı tüketmek yasaklanmıştır. Akarsu kenarında olsan bile israf etme vurgusu, çevre psikolojisi açısından çarpıcıdır.

Hayvan hakları ve ekolojik denge duyarlılığı: Hayvanlara eziyet kesin şekilde yasaklanmıştır. Gereksiz öldürmeyi yasaklamış, ekolojik döngünün korunmasını istemiştir. Hayvanların aç bırakılmasını toplumsal suç saymıştır.

Koruma alanları (himâ) oluşturmuştur: Bugünkü “millî park” ve “koruma bölgesi” anlayışına benzer şekilde, Medine-i Münevvere çevresinde hayvanların, bitkilerin ve su kaynaklarının korunması için özel bölgeler ilan etmiştir. Toprak ve şehir düzenlemesi, atıkların yerleşim yerinden uzaklaştırılması dikkat çekicidir. Su yollarının korunması, toplumsal temizlik bilinci oluşturması gibi uygulamalar erken dönem çevre sağlığı yönetimi örnekleridir.

Sürdürülebilirlik prensipleri (koruma, israfı önleme, kaynak yönetimi). *Ekolojik etik* (hayvan hakları, bitki koruma, çevresel sorumluluk). *Toplumsal çevre bilinci* (temizlik, hijyen, kamu sağlığı). *Ekosistem eşitliği* (her varlığın hak sahibi olması) gibi modern kavramların çoğu 20. yüzyılda bilimsel literatüre girmiştir; oysa Hz. Muhammed’in uygulamaları 7. yüzyılda bu anlayışın temellerini içeriyordu. Bu nedenle sosyal bilimler, din psikolojisi ve çevre etiği çalışmalarında onun çevreci yaklaşımı bugüne örnektir.

İbrahim Özdemir Hocamız, (Ç)evrenin Efendisi: Hz. Peygamber’in Çevreci Bakış Açısıyla Biyografisi adlı eseriyle, Efendimizin hayatını yepyeni bir perspektiften okumamıza imkân sunuyor. Bu çalışma, Hz. Peygamber’in çevre duyarlılığını, ekolojik dengeye (mizan) verdiği önemi ve bütün bir yaratılışı kuşatan merhamet anlayışını günümüzün çevresel krizleriyle ilişkilendirerek görünür kılıyor.

Hocamızın bu vizyonunu küresel ölçekte görünür kılan bir diğer önemli girişim ise Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen **“Mizan: Dünya ile Bir Sözleşme”** projesidir. Üsküdar Üniversitesinde İbrahim Özdemir Hoca’nın öncülüğünde başlayan bu proje, kısa sürede uluslararası kabul görerek insanlığın ortak geleceğine dair güçlü bir çağrıya dönüşmüştür. Zira artık hiç kimse, insanlığı bekleyen en büyük tehditlerden biri olan iklim değişikliğini görmezden gelemez. Bu nedenle, Kur’ani bir kavram olan *mizan* üzerinden geliştirilen bu projenin küresel ölçekte yankı bulması, hem ekolojik farkındalık hem de ahlaki sorumluluk açısından büyük önem taşımaktadır.

Asırlardır bize ulaşan ilahi mesajların, bugün karşı karşıya olduğumuz çevresel krizleri aydınlatabilecek güçlü bir *pro-çevrecilik bilinci* taşıdığını yeniden hatırlamak ve bu bilinci görünür kılmak çağımızın ahlaki bir sorumluluğudur. Bu kadim mirası modern çevre etiğiyle ustalıklı harmanlayan İbrahim Özdemir hocamızı gönülden tebrik ediyor, çevre bilincinin yeniden inşasına sunduğu katkılardan dolayı kendisine derin takdir ve şükranlarımı arz ediyorum.

Prof. Dr. Nevzat Tarhan

7 Aralık 2025, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul

(Ç)EVRENİN EFENDİSİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

İslam'ın, taraftarlarına sunduğu en büyük rahmet, itikadın da -Allah, Elçi ve Kitap anlayışı dahil- yeni bir bakış açısıyla zaman zaman yeniden gözden geçirilebilirlik imkânına sahip olmasıdır.

Peygamberimiz, kendisinden sonraki her asırda dinî yorumlamada bir müceddidin (yenileyicinin) çıkıp beşerî ihtiyaçlara uygun yeni yorumlar yapacağını haber vermişti. Âlemlere rahmet olarak gönderilen bir peygambere de bu yakıştırdı.

Prof. Dr. İbrahim Özdemir hocamızın, (Ç)evrenin Efendisi: Çevreci Yönüyle Hz. Peygamber'in Biyografisi adlı çalışması tam da böyle yaraya parmak basan müthiş bir eser olmuş.

Yayıncım, "Bu kitabı okur musun?" dediğinde "Olur." dedim ama eserin zihnimde böyle müthiş açılım yapacağını düşünmemiştim.

Resulullah'ın (sav) dindeki yeri itibarıyla, biraz da bu çağın onun rolünü küçümseme gayretiyle biz Hz. Peygamber'in beşerî tarafına çokça dikkat kesildik. O dönemde okuduğum Martin Lings'in Hz. Muhammed'in Hayatı kitabı beni çokça etkilemişti.

Yeni bir bakış açıydı fakat her şeye rağmen Resulullah'ın (sav) rahmet peygamberi vasfını taşımakta eksikti.

Ne zaman ki Özdemir hocamızın bu çalışmasını okudum. "Fesuphanallah!" dedim. "Demek ki ilahi metinlere ve kavramlara doğru bakabilmek çok önemliymiş."

Diyebilirim ki İbrahim Özdemir hocamız, bu çalışmasıyla hakikaten büyük bir rahmet kapısı aralamış. Âlemlere rahmet kavramının tüm istemleri kuşattığını bize göstermiş. O, sadece insanlara ve mahlukata merhamet eden değil, dünyanın da varlığını sürdürebilmesi için rahmettir. Çünkü o da bir mahluktur. O da Hz. Muhammed'in (sav) âlemlere rahmet vasfına muhtaçtır.

Bu kitap, sadece bir çevrecilik dersi değil aynı zamanda rahmet kavramı üzerine bir içtihatır. Büyük bir içtihatır.

Mehmet Ali Bulut

19 Aralık 2025, Çekmeköy / İstanbul

TEŞEKKÜR

Bu kitabın yazımı uzun yıllar aldı. Bu süreçte birçok dostumun katkı ve önerileri oldu.

Teşekkür edilmesi gereken dostlarımın hepsinin adını yazsam liste uzayacak. Bununla beraber ilk müsveddeyi dikkatle okuyan ve önerilerde bulunan aşağıdaki isimleri belirtmem ve teşekkür etmem gerekiyor: Eşim Halime, diğer çalışmalarımda olduğu gibi bu kitabın da doğuşuna tanık oldu ve Finlandiya'nın uzun kış gecelerinde baştan sona okuyarak ilk değerlendirmeyi yapıp öneri ve eleştirilerini sundu. Prof. Dr. Ali Fuat Bilkan, Prof. Dr. Mehmet Kara, Prof. Dr. Mahmut Kaplan, Prof. Dr. İlyas Üzüm, Prof. Dr. Halil Rahman Açar ve Faruk Meral de kitabı dikkatle okuyup önerilerde bulundu.

Kitabın adını Faruk Meral teklif etti. Ben de aynen kabul ettim. Kitabın ruhunu çok güzel yansıttığını düşünüyorum. Dostlarımın yaptıkları tüm önerileri dikkate almaya çalıştım. Onların bolca eleştirileri, birçok eksikliği gidermemi ve bazı tekrarlardan sakınmamı sağladı. Elbette kalan hatalardan ve kusurlardan sorumlu değilim ancak cömert yardımları olmadan kusurlar daha da büyük olurdu.

Dünya görüşü anlayışıyla kitabın şekillenmesinde fikrî olarak katkı yapan hocam Alparslan Açıkgenç'e de minnettarlığımı ifade etmek isterim. Son okumaları yapan Özlem Gölcü ve Abdullah Esin'e de özellikle teşekkür ediyorum.

Kitabın yayınlaması için bana Hayat Yayınlarını öneren yazar Nurdan Damla'ya, önerimi memnuniyetle kabul ederek kısa sürede kitabı sizlere sunan Hayati Bayrak ve Hayat Yayınları ekibine de en kalbî teşekkürlerimi sunuyorum. Efendimizin 1500. doğum gününe güzel bir armağan oldu.

İbrahim Özdemir